

The Analysis of the Ideology of Western Domestication and Foreignization of Government in Modern Iranian Fiction Based on Critical Discourse Analysis: (Case Study: Ibrahim Beg's Travel Diary)

Vol. 13, No. 4, Tome 70
pp. 153-183
September & October
2022

Ailin Firoozian Pouresfahani^{*1} & Reza Ghanbari Abdolmaleki²

Abstract

The socio-critical novel of Ibrahim Beg's travelogue is a work in which the author criticizes his own society and its political and religious constitutions through Western domestication. In this discourse, the confrontation between Iran and the West is an attempt to bridge the gap between Us and Them by reversing their roles and reflecting Us more bizarre than Them. This paper tries to answer two basic questions by identifying the discourse methods and strategies of ideological representation in this novel: (a) How do discourse strategies convey the author's ideology? (b) How is the reversal of the discourse, which is the result of the process of Western domestication, manifested? The aim of this descriptive-analytical article is to investigate the representation of the West in this novel from the perspective of Van Dijk ideological square. The salient achievement of the research is that the image of the West in the Maragheh discourse, as a modernist intellectual author, does not depict the stereotypical image that may exist in Iranians' mind about this phenomenon. In his discourse, he generally applies polarization strategy to accentuate the West positives as Us and highlighted the Iranian government negatives as Them. For describing Us, the author uses ideological strategies such as comparison, implicit, dramatization and irony in order to reflect the spirit of freedom, loyalty and hard diligent in the text. For representing Them, he applies the strategies such as actor description, hyperbole, and number game to demonstrate the characteristics of greed, tyranny, regression, and deception to his audience.

Keywords: Van Dijk, Ideological Square, Ibrahim Beg's Travelogue, Representation, Ideology

1. Corresponding author: Assistant Professor of Linguistics, Damghan University, Damghan, Iran; Email: ailin_firoozian@yahoo.com,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5208-7580>.

2. Assistant Professor of Persian Language and Literature, Damghan University, Damghan, Iran;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5308-0775>

Received: 23 April 2020
Received in revised form: 10 July 2020
Accepted: 26 July 2020

1. Introduction

If our conception of the West in the history of political and cultural developments in Iran has been stereotypically based on the "outsider", this historical conception has changed in the discourse of Iranian writers since the early twentieth century. After facing the advances of Western civilization, some of these writers, in a discourse turn, represented Europe and America in their minds and languages, no longer as "outsiders", but as "insiders". By doing so, they wanted to blame their governments for the problems and mismanagement, as an "outsider" group.

Based on what has been said, the main issue of the present study is to express how this discourse rotation is manifested in the story of Ibrahim Beyg's travelogue. Hence, the authors have tried to explain the quality of this new discourse by using Van Dijk's ideological strategies. To examine this issue, the following questions are first posed: 1. How is the author's ideology represented in this work? 2. What is the author's ideological discourse towards the West as one of the pre-revolutionary intellectuals? 3. Does the image of the West in his discourse represent a stereotypical and special image that exists in the minds of Iranians of Westerners? 4. In relation to the image of the West, how is the political system of the time represented in Iran, and how does this representation serve the author's ideology? In connection with the above questions, two hypotheses have been formed: 1. The author's discourse in this work prescribes a kind of complete homogeneity with the West. 2. In his discourse, the author seeks to strike at the Iranian government as an outsider.

2. Literature Review

There are many articles, treatises and books that have used Van Dyke's theoretical foundations to analyze non-literary texts, and most of them are in the field of political and media texts. Here are some of them: Azad (2008), Khalouzadeh et al. (2012), Khajeh and Khan Mohammad (2009), Eris (2013), Ghiasian et al. (2014), Aghagolzadeh and Firoozian Pourasfahani (2016),

Rezaeipour and Ahmadi (2016)), Niazi et al. (2015) and Firoozian Poursafahani et al. (2015). Due to the limited pages of the article and the importance of data analysis, we will suffice to introduce the same number of researches and refrain from further explanation about them. It is worth mentioning that in recent years, there are articles in which modern Iranian poetry has been analyzed using the Van Dijk model. These articles include the following: Critical Discourse Analysis of the Story of “Rostam and Shagad” based on Van Dijk’s Ideological Square, Hamed, Z. & Zarghani, M. (2014). Interconnection of nature descriptions and society situation in Mehdi Akhavan Sales’s poetry by looking at critical discourse analysis, Mirahmadi, M. & Tajalli, A. (2017). Analysis of Implicit Critical Discourse and Ideology with Emphasis on the Poetry of Ahmad Shamlou Based on the Theories of Ferklaf and Van Dijk, Jahandide, S. (2016).

This result was obtained by examining the content of studies related to Van Dijk's theory: So far, no research has been done on the subject of the present study, ie the critical discourse analysis of the Iranian socio-political novel based on the ideological square model. Therefore, the present study addressed this issue and problem in order to compensate for the gap and deficiency in this type of research.

3. Methodology

In this research, the data collection method is library and the research method is descriptive-analytical. After studying the background of the issue and the subject of the research, the authors, by referring to the text of the story, extracted its discourse-oriented sentences, in which 26 speeches were identified. In the next step, the collected discourses, which contained discourse-oriented constructs, were analyzed based on Van Dijk's ideological square. After qualitative analysis, using quantitative frequency analysis, the frequency percentage of each discourse strategy was presented.

4. Discussion

The dual structure of the present discourse is elaborated by a comparison between the West and Iran based on "insider / outsider" polarization. The author, stating that the people of the West (insiders) with the help of the press and government criticism, have been able to eliminate corruption in their countries, considers the problem of the authoritarian Iranian society in the lack of transparency and intolerance of political rulers (outsiders). In general, using the strategy of polarization, the actors present in the discourse are divided into two poles, "insider" and "outsider", and it is on the basis of this polarization that the author's ideology is embodied. Examining the studied discourse, a total of 52 "polarizations" were found that form the semantic structure of the story. Using the strategy of "ambiguity", which is one of the strategies considered by Van Dijk in the category of meaning, the author has diminished the identity of the Qajar rulers in his discourse. In this discourse, actors are generally described in relation to their job, social status, and physical characteristics. Another common example in the author's discourse is the description of religious leaders in relation to their jobs. The author shows his non-religious ideology in speech 9, describing the job and characteristics of "Mullah Mohammad Ali". In his discourse, the author sometimes uses metaphors such as "treasure" and the like to make something more valuable or even more objective, such as Iran's natural mines and capitals. In connection with these metaphors, the author presents his ideology, which is generally a critique of the government in Iran. The author sometimes depicts the behavior of negative actors inhumanely through the use of derogatory metaphors. Metaphor in this author's discourse is not a decorative element, but a means of expressing ideology. In total, metaphor with 39 repetitions in this discourse is one of the most frequent strategies in this study.

For describing us (the west), the author uses ideological strategies such as polarization, comparison, implicit, dramatization and irony in order to reflect the spirit of freedom, loyalty and hard diligent in the text. Besides, for representing them (Iranian government), he applies the strategies such as actor

description, hyperbole, and number game to demonstrate the characteristics of greed, tyranny, regression, and deception to his audience.

5. Conclusion

In this study, the issue of ideological strategies based on Ebrahim Beyg's travelogue was considered to show the author's method of positive representation of the West and negative description of the Iranian government. Based on Van Dijk's theory, the present text was examined and it was found that in it, the author, using polarization between two groups of insiders (West) and outsiders (Iranian government), paid attention to the general strategy of producing ideological discourse. Strategies such as polarization, comparison, implication, and dramatization were used to positively represent the "insider" group. And strategies such as actor description, Hyperbole, and number game have been used to describe the "outsider" group in the present discourse. Based on Van Dijk's ideological square, it was observed that the author emphasizes the strengths of the Westerners (insider group) and does not mention any negative features for them (except in relation to the colonial case). On the other hand, it highlights the weaknesses of the "outsider" group (the rulers of Iran) and lightly represents their positive characteristics.

[DOI: 10.29252/LRR.13.4.5]

[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.13.4.2.1]

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-11-28]

دوماهنامه بین‌المللی

د ۱۳، ش ۴ (پیاپی ۷۰)، مهر و آبان ۱۴۰۱، صص ۱۵۳-۱۸۳

مقاله پژوهشی

<http://dorl.net/dor/20.1001.1.23223081.1401.13.4.2.1>

واکاوی ایدئولوژی خودی‌سازی غرب و بیگانه‌سازی حکومت در داستان نویسی مدرن ایران بر مبنای رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی (مطالعه موردی: سیاحت‌نامه ابراهیم‌بیگ)

آیلین فیروزیان پوراصفهانی^{۱*}، رضا قنبری عبدالملکی^۲

۱. استادیار زبان‌شناسی همگانی دانشگاه دامغان، دامغان، ایران.

۲. استادیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه دامغان، دامغان، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۵/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۰۴

چکیده

رمان اجتماعی - انتقادی *سیاحت‌نامه ابراهیم‌بیگ* اثری است که نویسنده آن با استفاده از غربی خودی‌سازی‌شده، به انتقاد از جامعه خود و نهادهای سیاسی و مذهبی آن پرداخته است. در این گفتمان، تقابل ایران و غرب تلاشی برای از بین بردن شکاف میان خود و دیگری، از طریق معکوس کردن نقش آنان و عجیب و غریب نشان دادن «خود» بیش از «دیگری» است. جستار حاضر با شناسایی شیوه‌ها و راهبردهای گفتمانی‌شده بازنمایی ایدئولوژی در داستان مزبور، می‌کوشد به دو سؤال بنیادین پاسخ گوید: الف) راهبردهای گفتمانی چگونه به انتقال ایدئولوژی نویسنده می‌پردازند؟ ب) معکوس‌سازی گفتمانی که نتیجه فرایند خودی‌سازی غرب است، در داستان به چه نحو نمود یافته است؟ هدف این مقاله که با روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است، بررسی بازنمایی غرب در رمان ابراهیم‌بیگ از منظر مربع ایدئولوژیک ون‌دایک است. دستاورد اصلی پژوهش بیانگر آن است که تصویر غرب در گفتمان مراغه‌ای، به‌عنوان یک روشنفکر تجددخواه، نماینده تصویر کلیشه‌ای که در روان ایرانیان از این پدیده وجود دارد، نیست. وی در گفتمان خود، با استفاده از استراتژی کلی قطبی‌سازی، بر نقاط قوت غرب به‌مثابه گروه خودی، تأکید کرده و نقاط ضعف حاکمان ایران به‌عنوان گروه غیرخودی را برجسته‌تر بازنمایی کرده است. نویسنده در توصیف گروه «خودی» با کاربست راهبردهایی چون قطب‌بندی، مقایسه، دلالت ضمنی، دراماتیزه کردن و کنایه، روحیه آزادی، وارسنگی و سخت‌کوشی آنان را در متن القا می‌کند و در بازنمایی گروه «غیرخودی»، با بهره‌گیری از راهبردهایی چون توصیف کنشگر، اغراق، و بازی با اعداد، ویژگی‌هایی همچون طمع‌ورزی، بیدادگری، واپس‌گرایی، و فریبکاری را به مخاطب نشان می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: ایدئولوژی، ون‌دایک، مربع ایدئولوژیک، سیاحت‌نامه ابراهیم‌بیگ، بازنمایی، گفتمان.

E-mail: ailin_firoozian@yahoo.com

* نویسنده مسئول مقاله:

۱. مقدمه

اگر تصور ما از غرب در تاریخ تحولات سیاسی و فرهنگی ایران، به‌طور کلیشه‌ای مبتنی بر «غیرخودی» بوده است، این پنداشت تاریخی از اوایل قرن بیستم میلادی به این سو در گفتمان نویسندگان ایران تغییر کرد و برخی از آنان پس از مواجهه با پیشرفت‌های تمدن غرب، در یک چرخش گفتمانی، اروپا و آمریکا را در ذهن و زبان خود، دیگر نه به‌عنوان «غیرخودی»، بلکه «خودی» بازنمایی کردند تا با استفاده از این «معکوس‌سازی گفتمانی»، حکومت‌های خود را به‌دلیل معضلات و سوءمدیریت‌ها، در چارچوب گروه «غیرخودی» سرزنش کنند.

برپایه آنچه گفته شد مسئله اصلی پژوهش حاضر، بیان چگونگی نمود یافتن این چرخش گفتمانی در داستان سیاحت‌نامه ابراهیم‌بیگ است. از این رو، نگارندگان با بهره‌گیری از راهبردهای ایدئولوژیک ون‌دایک، کوشیده‌اند کیفیت این گفتمان نو را در اثر نامبرده تبیین کنند. برای بررسی این موضوع، ابتدا پرسش‌های ذیل مطرح شده‌اند: ۱. ایدئولوژی نویسنده در این اثر چگونه بازنمایی شده است؟؛ ۲. گفتمان ایدئولوژیک نویسنده که یکی از روشنفکران صدر مشروطیت است، نسبت به غرب چگونه است؟؛ ۳. آیا تصویر غرب در گفتمان او، نماینده تصویر کلیشه‌ای و ویژه‌ای است که در روان ایرانیان از غربی‌ها وجود دارد؟؛ ۴. در ارتباط با تصویر غرب، نظام سیاسی وقت در ایران چگونه بازنمایی می‌شود و این بازنمایی به چه شکل در خدمت ایدئولوژی نویسنده قرار دارد؟ مرتبط با پرسش‌های فوق، دو فرضیه شکل گرفته است که از این قرارند: ۱. گفتمان نویسنده در این اثر، نوعی همگونی کامل با غرب را تجویز می‌کند؛ ۲. نویسنده در گفتمان خود، درپی ضربه زدن به دولتمردان ایران به‌مثابه گروه غیرخودی است.

از بررسی محتوای مطالعات مرتبط با نظریه ون‌دایک، درخواهیم یافت که تاکنون در زبان فارسی، تحقیقی در ارتباط با موضوع پژوهش حاضر، یعنی تحلیل گفتمان انتقادی رمان سیاسی - اجتماعی در ایران بر اساس الگوی مربع ایدئولوژیک، انجام نشده است. از این رو تحقیق پیش‌رو، این مسئله و مشکل را موردتوجه خود قرار داد تا خلأ و کمبود موجود در این نوع تحقیقات را به سهم خود، جبران کند. بدیهی است که با توجه به این مسئله، ضرورت و اهمیت انجام چنین پژوهشی مشخص می‌شود.

در این تحقیق، روش گردآوری داده‌ها، کتابخانه‌ای و شیوه پژوهش، توصیفی - تحلیلی است.

نگارندگان پس از مطالعه سوابق مسئله و موضوع تحقیق، با مراجعه به متن داستان ابراهیم‌بیگ، جملات گفتمان‌مدار آن را استخراج کردند که در این مرحله، ۲۶ پاره‌گفتار شناسایی شد. در مرحله بعد، پاره‌گفتارهای گردآوری‌شده که دربردارنده ساختارهای گفتمان‌مدار بودند، براساس مربع ایدئولوژیک ون‌دایک موردبررسی و تحلیل قرار گرفتند. پس از تحلیل کیفی، با استفاده از تحلیل کمی بسامد، درصد فراوانی هر یک از راهبردهای گفتمانی ارائه شد.

۲. پیشینه پژوهش

تعداد مقالات، رساله‌ها و کتاب‌هایی که از مبانی تئوریک ون‌دایک برای تحلیل متون غیرادبی استفاده کرده‌اند، زیاد است و اغلب آن‌ها در زمینه متون سیاسی و رسانه‌ای است؛ ازجمله: آزاد (۱۳۸۷)، خالوزاده و همکاران (۱۳۹۱)، خواجه و خان‌محمد (۲۰۰۹)، اریس (۱۳۹۲)، غیاثیان و همکاران (۱۳۹۳)، آقاگل‌زاده و فیروزیان پوراصفهانی (۱۳۹۵)، رضایی‌پور و احمدی (۱۳۹۵)، نیازی و همکاران (۱۳۹۷) و فیروزیان پوراصفهانی و همکاران (۱۳۹۷). به‌دلیل محدودیت صفحات مقاله و اهمیت تحلیل داده‌ها، به معرفی همین تعداد از پژوهش‌ها اکتفا و از توضیح بیشتر درباره آن‌ها صرف‌نظر می‌کنیم.

گفتنی است در سال‌های اخیر، در میان انبوه پژوهش‌هایی که با رویکرد به مربع ایدئولوژیک ون‌دایک، متون غیرادبی فارسی را تحلیل کرده‌اند، چند مقاله نیز دیده می‌شود که با استفاده از همین الگو به تحلیل شعر نوین ایران پرداخته‌اند که از جمله آن‌ها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: «تحلیل داستان رستم و شغاد براساس مربع ایدئولوژیک ون‌دایک» (حامدی‌شیروان و زرقانی، ۱۳۹۳)، «تحلیل گفتمان اوصاف طبیعت و احوال اجتماع در اشعار مهدی اخوان ثالث براساس رویکرد ون‌دایک» (میراحمدی و تجلی اردکانی، ۱۳۹۶) و «تحلیل گفتمان انتقادی تلمیح و ایدئولوژی با تأکید بر شعر احمد شاملو برپایه نظریات فرکلاف و ون‌دایک» (جهان‌دیده، ۱۳۹۶).

چنان‌که پیداست از بین پژوهش‌های معدودی که به کاربست نظریه ون‌دایک در متون ادبی پرداخته‌اند، هیچ اثری نخواهیم یافت که نثر داستانی معاصر فارسی را مورد مطالعه انتقادی قرار داده باشد؛ و از این نظر، پژوهش حاضر نخستین گام در این زمینه به‌شمار می‌آید.

۳. چارچوب نظری تحقیق

۳-۱. تحلیل گفتمان انتقادی (الگوی تئون وندایک)

تحلیل گفتمان انتقادی شاخه علمی میان رشته‌ای است که زبان را به منزله شکی از کارکرد اجتماعی، بررسی می‌کند (آقاگل‌زاده، ۱۳۸۵، ص. ۱۳). در این دیدگاه، نحوه سخن گفتن ما منعکس‌کننده جهانمان، هویتمان، و روابط اجتماعی‌مان به طور خنثی نیست، بلکه نقش فعالی در خلق و تغییر آن دارد (سلطانی، ۱۳۸۴، ص. ۳۶). در واقع رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی، مخاطبان متن را به سطحی ژرف‌تر از تحلیل رهنمون می‌سازد و با دیدی انتقادی نیت پدیدآورندگان را به قضاوت مخاطبان می‌گذارد (خیرآبادی، ۱۳۹۵، ص. ۳۴). به بیان دیگر، الگوهای این رویکرد در پی آشکار کردن هر آن چیزی است که در پس زبان نهفته است و در واقع می‌خواهد پرده از روی متون و گفتمان‌ها بردارد و واقعیت‌ها را به مخاطب نشان دهد، چرا که ایدئولوژی و جهان بینی در قالب ساختار زبان ایفای نقش می‌کند (آقاگل‌زاده و دهقان، ۱۳۹۲، ص. ۱۳). یکی از نظریه پردازان شاخص و پیشرو در حوزه تحلیل گفتمان انتقادی، تئون وندایک است که در مطالعات خود بر نقش شناخت در تحلیل انتقادی گفتمان، ارتباطات و تعامل اجتماعی متمرکز شد و توانست با ایجاد ارتباط میان سه مفهوم «گفتمان»، «معرفت» و «اجتماع»، مثلی را ایجاد کند که مبنای رویکرد شناختی - اجتماعی او شد (آقاگل‌زاده و غیاثیان، ۱۳۸۶، ص. ۴۵).

انتخاب چارچوب نظری وندایک برای پژوهش حاضر، از آن روست که ایدئولوژی یکی از مهم‌ترین مفاهیم تحلیل گفتمان اوست. ایدئولوژی در کنار قدرت، دو بال اصلی گفتمان انتقادی را تشکیل می‌دهند. وندایک با نظریه پردازی‌هایش در زمینه ایدئولوژی و قدرت، در پی نشان دادن آن است که چگونه دو گروه مقابل یکدیگر از «امکانات زبانی، گزینش‌های متناسب در راستای مشروعیت بخشی به قدرت خویش بهره می‌جویند» (صفایی و سلطانی، ۱۳۹۴، ص. ۲۳).

به عقیده وندایک، ایدئولوژی باورهای بنیادین گروه و اعضای آن است (Van Dijk, 2003, p.7). برخلاف غالب دیدگاه‌های سنتی در باب ایدئولوژی، ایدئولوژی در این‌جا در چارچوبی ترکیب یافته از مؤلفه‌های اجتماعی، شناختی و گفتمانی تعریف می‌شود (Van Dijk, 2006, p. 115). وندایک برای ایدئولوژی، دو وجه مثبت و منفی قائل است. وجه منفی‌اش در آن جاست که در خدمت مشروعیت بخشی به سلطه و قدرت درآید و وجه مثبتش زمانی است که به مقاومت در

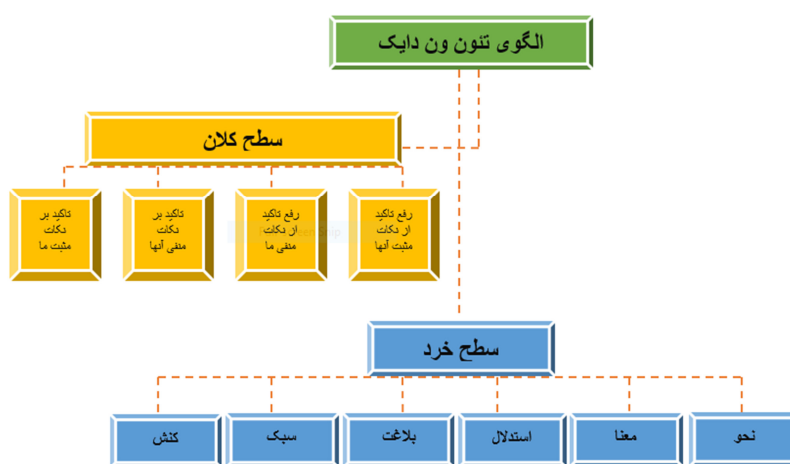
برابر قدرت، مشروعیت ببخشد (Van Dijk, 1998, pp. 4-6). اگر از این نظر به ایدئولوژی نویسنده مورد مطالعه، یعنی زین‌العابدین مراغه‌ای بنگریم؛ می‌توان گفت که ایدئولوژی مطرح در گفتمان او از نوع ایدئولوژی مثبت است که نه تنها در راستای مشروعیت‌بخشی به قدرت نیست بلکه در مقابل آن قرار دارد.

روی هم‌رفته، عمده مطالعات وندایک به مقوله ایدئولوژی در گفتمان، به‌ویژه رابطه قدرت و ایدئولوژی می‌پردازد. وی برخلاف نظریه‌پردازانی چون گرامشی و آلتوسر، «ایدئولوژی» را به‌مثابه یک مفهوم عام به‌کار می‌برد، اما صرف‌نظر از اینکه آیا مفهومی عام از ایدئولوژی، می‌تواند امکان نقد «قدرت» را فراهم سازد یا خیر؛ به‌طور کلی مفهوم قدرت در اندیشه وندایک، بسیار با ایدئولوژی مرتبط است.

وندایک در نظریه خود ابزاری مفهومی به‌نام «مربع ایدئولوژیک»^۱ ارائه داده است که این ابزار، چگونگی انتخاب از میان راهبردهای ارجاعی را تعیین می‌کند (استاجی و حامدی شیروان، ۱۳۸۹، ص. ۸۹). مربع ایدئولوژیک متشکل از چهار وجه است: ۱. برجسته‌سازی و تأکید بر نکات مثبت ما؛ ۲. برجسته‌سازی و تأکید بر نکات منفی آن‌ها؛ ۳. رفع تأکید از نکات منفی ما؛ ۴. رفع تأکید از نکات مثبت آن‌ها (Van Dijk, 2000, p. 44). این مربع معناشناختی، قطب‌بندی و فاصله بین درون‌گروهی و برون‌گروهی، یا به تعبیر دیگر، خودی و غیرخودی را نشان می‌دهد.

الگوی کلی تئون وندایک دربرگیرنده دو سطح کلان^۲ و خرد^۳ است. سطح کلان درحقیقت سطح انتزاعی است که با استفاده از آن، به توصیف و تحلیل ارتباط میان گروه‌ها و کنشگران اجتماعی، نهادها و سازمان‌ها در جامعه، از یک سو، و لحاظ کردن مفاهیم فرازبانی از قبیل ایدئولوژی، قدرت، سیاست و سلطه در گفتمان از سویی دیگر، پرداخته می‌شود. در سطح خرد نیز، به‌عنوان سطح ملموس و عینی گفتمان، صورت‌ها و ساخت‌های زبانی در بافت موقعیتی بررسی و تحلیل می‌شوند (ظاهرزاده و همکاران، ۱۳۹۸، ص. ۵۳). وندایک در سطح تحلیل خرد به وجود شش مقوله گفتمانی معتقد است که برای هرکدام از آن‌ها راهبردهای ویژه‌ای طراحی کرده است که شیوه‌های دخالت ایدئولوژی در متن را نشان می‌دهند: ۱. نحو؛ ۲. معنا؛ ۳. استدلال؛ ۴. بلاغت؛ ۵. سبک؛ ۶. کنش و واکنش^۴ (آقاگل‌زاده و فیروزیان پوراصفحانی، ۱۳۹۵، ص. ۳۲).

در پژوهش حاضر، از مقوله‌های شش‌گانه فوق، چهار مقوله «معنا»، «استدلال»، «بلاغت» و «سبک» مورد استفاده قرار گرفته‌اند، چراکه براساس مطالعات و بررسی‌های اولیه نگارندگان، این مقوله‌ها در داستان مورد مطالعه، یعنی «سیاحت‌نامه ابراهیم‌بیگ» بیشتر به کار رفته‌اند و قابلیت بررسی شدن را دارند.

شکل ۱: نمودار کلی الگوی ون‌دایک در تحلیل گفتمان انتقادی

Figure 1: Diagram of Van Dijk's model in critical discourse analysis

۳-۲. چرخش گفتمان درباره غرب در ایران

افزایش مواجهه ایرانیان با غرب خصوصاً در قرون نوزده و بیست میلادی، و نفوذ فرهنگی، سیاسی و اجتماعی غرب در ایران، شناخت ایرانیان از غرب را افزایش داد. از این پس، تصور غالب ایرانیان از انسان و جامعه غربی از شکل انعطاف‌پذیر، مبهم و «دگر خارجی» که عموماً با خصومت و نفرت به آن نگریسته می‌شد، در مسیر تغییر قرار گرفت (قانون‌پرور، ۱۳۸۴، ص. ۳۱). در همین زمان، نهضت مدرنیست در ایران به این حقیقت پی برد که مادام که نگاه ایرانی به جهان از گشودن درها به روی تمدن مدرن و ورود به جریان مدرن امتناع کند، برای احیای دوباره

هویت ایرانی هیچ تلاش جدی و ارزشمندی نمی‌توان کرد. به دنبال این آزمون روحی، گفت‌وگویی مفید میان روشنفکران ایرانی و تمدن غربی درگرفت (جهانگلو، ۱۳۷۹، صص. ۱۱-۱۲). پیشرفت‌های غرب در حوزه‌های اجتماعی، فناوری و حتی سیاسی توجه تحصیل‌کردگان و روشنفکران ایرانی را به خود جلب کرد و در میان این گروه، کسانی از تقلید تمام‌عیار از غرب و تغییر کلی جامعه براساس الگوی غربی طرفداری کردند. برخی از آنان با پذیرفتن غرب، نه تنها آرزوی بازسازی سیاسی و اجتماعی ایران شبیه جوامع غربی را داشتند، بلکه معیار غربی اصلاحات را برای هرگونه مظاهر اجتماعی، ساخت شهرها و شیوه پوشش مردم پیشنهاد می‌کردند (قانون‌پرور، ۱۳۸۴، ص. ۳۲).

بدیهی است که واقعیت تأثیر غرب بر زندگی سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ایرانیان، بیش از دو قرن است که ذهن اندیشه‌گران ما (از جمله نویسندهٔ رمان ابراهیم‌بیگ) را به خود مشغول داشته است و لاجرم تا وقتی نامی از مدرنیته باقی باشد، غرب جزء انکارناپذیر زندگی ما ایرانیان خواهد بود. در این میان، ادبیات داستانی معاصر ما شفاف‌ترین و واقعی‌ترین آینه‌ای است که به ما می‌گوید ایرانیان به غرب چگونه نگرسته‌اند. با سیر در ادبیات کلاسیک ایران، خواهیم دید که «تصویر غرب یا همان فرنگ، خصمانه و مبهم بازنمایی شده است که البته این ابهام به‌طور مشخص از محدودیت‌های ارتباط ایرانیان و غرب ناشی می‌شد» (همان، ص. ۳۲). اما در آستانهٔ ورود به قرن بیستم، نویسندگان ایرانی نوعی گذار معرفت‌شناختی و گفتمانی را تجربه کردند و در تلاش برای واکنش به نیروهای مدرنیته، شخصیت‌های غربی را در آثار خود توصیف کردند؛ چنان‌که ارزش‌های غرب به صورت سیمای همیشگی این ژانر ادبی درآمد. در پی این تلاش‌ها، به تدریج تصویر «دیگری» غرب به تصویری مأنوس‌تر تبدیل شد و برای بسیاری از ایرانیان، «دیگری» غربی در برخی از جهات، «انسانی‌شده» بود. این روند مأنوس‌گشتگی در اثر مورد مطالعهٔ ما هم بازتاب یافت و در آن، جوانی از غرب به‌منظور اشاره به مشکلات اجتماعی ایران بازنمایی شد.

روی‌هم‌رفته، آشنایی بیشتر با غرب و ایجاد تدریجی درک بهتر از آن، به تغییر تصویر «دیگری» از غرب و تبدیل آن به «خودی» کمک کرد. اگرچه نگرش شکاکانهٔ نویسندگان ایرانی نسبت به غربیان همچنان وجود داشت، اما تصویر شخصیت‌های غربی کم‌تر شبیه تصویری از موجودات بیگانه و غیرخودی، و بیشتر شبیه چهره‌هایی آشنا با زندگی‌ها، دغدغه‌ها و

عواطف خودشان شد.

۳-۳. خلاصه داستان

ابراهیم بیگ تاجرزاده‌ای ایرانی است که در مصر بزرگ شده و در خیال خود ایران را منزہترین جای دنیا می‌داند. وی بعد از وفات پدر، بنا به وصیت او به طرف ایران رهسپار می‌شود و از همان لحظات اولیه سفر، تمامی چیزهایی را که می‌بیند به رشته تحریر درمی‌آورد. این شخص که تاکنون ایران را ندیده بود، از همان بدو ورود به مرز ایران، با اوضاعی کاملاً متفاوت با تخیلاتش مواجه می‌شود و از همین جاست که اندوه و حیرت سراپای وجودش را فرا می‌گیرد. او که نمی‌تواند ساکت بنشیند و دم برنیاورد؛ اول به اندیشه آنکه می‌تواند با ملاقات رجال دربار و ارائه اطلاعات شخصی، اوضاع را عوض کند، خود را به در و دیوار می‌زند تا کاری کند، اما با غفلت و بی‌خبری حکومت‌داران مواجه می‌شود. بالأخره دست از تلاش می‌کشد و با کوله‌باری از تأسف و ناامیدی، قصد بازگشت می‌کند و بعد از طی مسیر طولانی به مصر بازمی‌گردد (امینیان، ۱۳۸۶، ص. ۵۹).

۴. تجزیه و تحلیل داده‌ها

از میان راهبردهایی که در تئوری ون‌دایک آمده است، در اینجا به مواردی که به تحلیل داده‌های پژوهش کمک می‌کنند، اشاره شده است.

۴-۱. مقوله معنی

۴-۱-۱. راهبرد قطب‌بندی^{۱۱} (دسته‌بندی ما - آن‌ها)

پاره‌گفتار ۱ «امروز بر همه کس معلوم است که سبب عمده ترقیات ملل مغرب‌زمین از میامن مطبوعات آن مملکت‌های نیکبخت است. سکنه خوشبخت آن صفحات را هم زبان گویا هست، هم دیده بینا و هم گوش شنوا؛ افسوس که ما بدبختانه از این هر سه نعمت محرومیم» (مراغه‌ای، ۱۳۹۳، صص. ۱۹-۲۰).

پاره‌گفتار ۲ «در مصر چند نفر دیگر از تجار معتبر ایران هستند که همه از تعدی و تجاوز کارپردازان ایران به ستوه آمده، ترک تابعیت کرده هرکدام خود را به یکی از دولت‌های بزرگ مانند

انگلیس و فرانسه و روس و غیره بسته‌اند تا اینکه از شرارت آنان آسوده باشند» (همان، ص. ۲۶).

قطب‌بندی ممکن است به صورت زیرمجموعه خوب و بد درمورد برون‌گروه نمود پیدا کند، مثلاً در قالب دوستان و متحدان در یک سو و دشمنان از سوی دیگر. قطبی‌سازی با تخصیص ویژگی‌های ما و آن‌ها که از نظر معنایی متضاد هم‌اند صورت می‌پذیرد (Van Dijk, 2000, p. 80).

ساختار دوگانه گفتمان حاضر، با مقایسه بین غرب و ایران که مبتنی بر قطب‌بندی «خودی / غیرخودی» است، مفصل‌بندی می‌شود. نویسنده با بیان اینکه «ملل مغرب‌زمین» (خودی) با کمک مطبوعات و نقد حکومت، توانسته‌اند زمینه ایجاد فساد را در کشورهایشان از بین ببرند، مشکل جامعه استبدادزده ایران را در عدم شفافیت و تحمل‌ناپذیری حکام سیاسی کشور (غیرخودی) می‌داند» (رک: پاره گفتار ۱). همین ساختار تقابلی به شکل‌های دیگر در گفتمان نویسنده تکرار می‌شود؛ مثلاً آنجا که «تجار ایران» در مصر، از تعدی «کارپردازان ایران» (غیرخودی) در آن کشور، ترک تابعیت کرده و تحت پناهندگی دولت‌های روس و انگلیس (گروه خودی) درآمده‌اند (پاره‌گفتار ۲).

به‌طور کلی با استفاده از راهبرد قطب‌بندی، کنشگران حاضر در گفتمان به دو قطب «مثبت یا خودی» و «منفی یا غیرخودی» تقسیم می‌شوند و بر بستر این قطبی‌سازی گفتمانی است که ایدئولوژی نویسنده تجسم می‌یابد. با کاوش در گفتمان مورد مطالعه، مجموعاً ۵۲ مورد «قطب‌بندی» یافت شد که ساختار معنایی داستان را شکل می‌دهند.

۴-۱-۲. راهبرد خودبزرگ‌منشی ملی^{۱۱}

پاره‌گفتار ۳ «بلکه بزرگان وطن، ایران و ایرانیان را چون ایام گذشته در میان همگان آباد و سربلند دارند» (مراغه‌ای، ۱۳۹۳، ص. ۲۰).

پاره‌گفتار ۴ «میرزا یوسف داستان خسروان نامی مانند کیخسرو، جمشید، بهمن، شاپور، نوشیروان و غیره می‌خواند و او بر خود می‌بالید» (همان، ص. ۲۶).

نویسنده با بهره‌گیری از راهبرد «خودبزرگ‌منشی ملی»، که به گفته ون‌دایک نقش مهمی در گفتمان دارد (Van Dijk, 2003, p. 80)، تلویحاً یادآور می‌شود که حکام ایران با بی‌تدبیری

خود، کشور را از تاریخ پرافتخارش دور کرده‌اند و باید دوباره آن تاریخ غرورآمیز را احیا کرد (پاره‌گفتار ۳). در داستان، این حس خودبزرگ‌منشی ملی به دفعات مورد تأکید قرار گرفته است (رک: پاره‌گفتار ۴). به‌طور کلی در گفتمان مورد مطالعه، ۲۴ نمونه از این راهبرد به چشم خورد.

۴-۱-۳. راهبرد ابهام^{۱۲}

پاره‌گفتار ۵ «نشان‌فروشی یعنی چه؟ هرکس عرض و ناموس خود را بفروشد، از آن بهتر است» (مراغه‌ای، ۱۳۹۳، ص. ۸۴).

مراغه‌ای با استفاده از راهبرد «ابهام» که از استراتژی‌های مورد توجه ون‌دایک در مقوله معناست (Van Dijk, 2003, p. 84)، به کم‌رنگ‌سازی هویت حکومتگران قاجار در گفتمان خود پرداخته است. وی با استفاده از ضمیر مبهم «هر کس»، به توصیف این کنشگران غیرخودی پرداخته است که فروش القاب و عناوین بی‌محتوا یکی از منابع درآمد حکومتشان بود (پاره‌گفتار ۵). اغلب در مواقع کم‌رنگ‌سازی کنشگران غیرخودی، از این راهبرد گفتمانی که ۳۲ بار در داستان تکرار شده است استفاده می‌شود که البته در مواردی هم مورد تأکید ایدئولوژیک قرار نمی‌گیرد.

۴-۱-۴. راهبرد دلالت ضمنی^{۱۳}

پاره‌گفتار ۶ «ثواب آن را به روح پاک شاه عباس بزرگ صفوی که چندین مآثر خیریه از او در هر گوشه ایران به یادگار است، هدیه می‌نمود...» (مراغه‌ای، ۱۳۹۳، ص. ۲۶).

پاره‌گفتار ۷ «با خود گفتم سبحان‌الله در این شهر کوچک چهار پنج هزار نفر ایرانی آن هم بدین وضع و حالت پریشانی. گفت آقا جان چه می‌فرمایید! تمامی شهرها و قصبه‌ها، حتی دهات قفقاز پر از این قبیل ایرانیان است. نسبت به سایر جاها اینجا بسیار کم است» (همان، ص. ۴۲).

آنجا که نویسنده به تمجید از کنش‌های شاه عباس صفوی می‌پردازد (پاره‌گفتار ۶)، تلویحاً و با بهره‌گیری از راهبرد «دلت ضمنی»، کنش‌های سلاطین قاجار را در گفتمان خود نادیده گرفته و بدین‌گونه آنان را که جز ویرانی برای کشور ارمغانی نداشته‌اند، به‌عنوان گروه غیرخودی مورد سرزنش قرار می‌دهد. در جای دیگر، نویسنده در ضمن مکالمه‌ای که بین ابراهیم‌بیگ و علی در جریان است، با اشاره به بیکاری و آوارگی ایرانیان ساکن در قفقاز، تلویحاً و با «دلت ضمنی»، حکومتگران ایران را که مسبب اصلی این مهاجرت گسترده‌اند، مورد سرزنش قرار داده

است (پاره‌گفتار ۷). تا آنجا که نتیجه این تحقیق نشان می‌دهد، عموماً راهبرد دلالت ضمنی در گفتمان حاضر برای تأکید بر ویژگی‌های منفی گروه غیرخودی به‌کار رفته است و ۴۶ مورد از آن در متن داستان وجود دارد.

۴-۱-۵. راهبرد توصیف کنش‌گر^{۱۴}

پاره‌گفتار ۸ «در آن اثنا جمعی از آنان نیز اطراف ما را گرفتند که آقا ما قهوه‌خانه خوب داریم؛ جای منزل هم هست» (همان، ص. ۴۲).

پاره‌گفتار ۹ «روزگار خود را در مجالس این و آن به سر می‌برد و از مخارج خورد و خوراک، آزاد می‌زیست ... اما اوصاف خصوصی او [ملا محمدعلی]، همیشه مست، سست اعتقاد، بی‌حقوق، و نمک‌نشناس [است]» (همان، ص. ۷۶).

شیوه‌ای که کنشگرها در گفتمان توصیف می‌شوند، به ایدئولوژی ما وابسته است. ما عموماً کنشگران خودی را مثبت و کنشگران غیرخودی را به‌صورت منفی توصیف می‌کنیم (Van Dijk, 2005, p. 735). عموماً در این گفتمان، کنشگران در ارتباط با شغل، جایگاه اجتماعی و خصوصیات فیزیکی‌شان توصیف می‌شوند چنان‌که مراغه‌ای در توصیف کنشگران ایرانی ساکن قفقاز، با اشاره به مشاغل و مراتب اجتماعی‌شان به بازنمایی ایدئولوژیک آن‌ها پرداخته است. برای مثال، تعدادی از مهاجران ایرانی شهر باتومی به مشاغل خدماتی چون «قهوه‌خانه‌داری»، آن هم در سطحی که قابل رقابت با دیگران نبود، اشتغال داشتند (پاره‌گفتار ۸). راهبرد توصیف مهاجران در ارتباط با شغل آنان در این گفتمان، وسیله‌ای است تا نویسنده به کمک آن، فاجعه بیکاری در کشور ایران را به مخاطب خویش نشان دهد.

یکی دیگر از نمونه‌های پربسامد در گفتمان مراغه‌ای، توصیف ملاها و روضه‌خوان‌ها در ارتباط با شغل آن‌هاست. نویسنده از زبان ابراهیم‌بیگ، ایدئولوژی غیرمذهبی خود را در گفتار ۹، با توصیف شغل و خصوصیات «ملا محمدعلی» به مخاطب نشان می‌دهد؛ به‌گونه‌ای که وی را در غارت اموال مردم شبیه به حکام سیاسی کشور بازنمایی می‌کند. گفتنی است که ۲۵ مورد از مصادیق راهبرد توصیف کنشگر در متن داستان مراغه‌ای مشاهده شد.

۴-۱-۶. راهبرد مقایسه^{۱۵}

پاره‌گفتار ۱۰ «بهتر است که به مهمان‌خانه «ایمپریال» رفته و منزل کنید. هرچند که شبی یکی دو منات

بیشتر خرج می‌شود، اما از هر گزند آسوده می‌شوید. یوسف عمو به حمال گفت به هتل امپریال خواهیم رفت» (مراغه‌ای، ۱۳۹۳، ص. ۴۲).

پاره‌گفتار ۱۱ «این شهر قزوین زمانی پایتخت بوده، اما اکنون بسیار آلوده و ویران است. در مقایسه با شهرهای غربی، حتی این شهر یک روستا هم محسوب نمی‌شود» (همان، ص. ۱۴۸).

پاره‌گفتار ۱۲ «ژاپونیان در سی سال، دارای پانزده هزار روزنامه‌نویس شده‌اند، اما ما را یک حبل‌المتین است که هزار و ششصد فرسخ دور از وطن، آن را هم قدغن می‌نمایند به ایران نیاید» (همان، ص. ۲۳۱).

پانسیون ایرانی‌ها و مهمان‌خانه‌های فرنگی‌ها در آغاز داستان، دوگانه‌ی معناداری را در گفتمان خلق کرده است (پاره‌گفتار ۱۰). ابراهیم‌بیگ در «باتومی» بر سر دوراهی انتخاب یکی از این دو محل قرار دارد و در نهایت ترجیح می‌دهد با صرف هزینه بیشتر، شب را میهمان فرنگی‌ها باشد. این مقایسه مهم و انتخاب «امپریال هتل»، در واقع در جهت بازنمایی ایدئولوژی نویسنده است که اقامت‌گاه‌های فرنگی را بیشتر از بدیل‌های وطنی می‌پسندد، چنان‌که در تقیلس هم قهرمان داستان، «مهمان‌خانه لندن» را به‌عنوان محل اقامتش انتخاب می‌کند (همان، ص. ۴۵).

همین نوع مقایسه‌ها را البته در زمینه‌های دیگر، در چند جای داستان مشاهده خواهیم کرد. مثلاً نویسنده در مورد شهرها، قزوین را با شهرهای اروپایی مقایسه می‌کند و از این طریق به بازنمایی مثبت رهبران غربی و توصیف بی‌کفایتی رجال ایران (گروه غیرخودی) می‌پردازد (پاره‌گفتار ۱۱). در گفتمان نویسنده، حتی ژاپن هم جزو تمدن غرب به حساب می‌آید و در مقایسه با ایران، ویژگی‌های مثبتش برجسته‌سازی می‌شود (پاره‌گفتار ۱۲). مجموعاً ۲۱ مورد از راهبرد «مقایسه» در گفتمان حاضر یافت شد.

۴-۱-۷. راهبرد شرح وضعیت^{۱۶}

پاره‌گفتار ۱۳ «در ایران امنیت نیست، کار نیست، نان نیست، بیچارگان چه کنند. بعضی از تعدی حکام، برخی از ظلم داروغه و کدخدا؛ این ناکسان در هر کس بویی بردند که پنج شاهی پول دارد، به هزار گونه اسباب‌چینی بر او می‌تازند ... این است که مردم جلای وطن کرده، ممالک روم و روس و هندوستان را پر کرده‌اند» (همان، ص. ۴۳).

به عقیده ون‌دایک، در واقع تشریح وضعیت می‌تواند دلایل رخدادها و پیامدهایشان را نشان دهد (Van Dijk, 2003, p. 83). به‌طور کلی در این گفتمان، نویسنده با استفاده از راهبرد «شرح

وضعیت»، ضمن اشاره به ظلم و تعدی حاکمان سیاسی ایران (گروه غیرخودی)، پیامدهای این کنش‌ها را نیز به تصویر می‌کشد که چیزی جز مهاجرت و فقر و بیکاری نیست (پاره‌گفتار ۱۳). مطالعه ما نشان می‌دهد که ۲۴ نمونه از این استراتژی در داستان وجود دارد.

۲-۴. مقوله استدلال

۲-۴-۱. راهبرد گواه‌نمایی^{۱۷}

پاره‌گفتار ۱۴ «گفتم تاکنون در هر مملکت ایران، دیده و شنیدیم که پیشکار و حاکم شهر، خانه اهالی را می‌چاپیند. حال چه‌طور شده است که اهالی خانه آنان را می‌چاپند. گفت: چنین است آیین چرخ درشت// گهی پشت، زین و گهی زین به پشت» (مراغه‌ای، ۱۳۹۳، ص. ۱۸۷).
گوینده در برابر آنچه می‌گوید مسئولیت دارد و وقتی دلایل و اسنادی برای ادعاها و دیدگاه‌هایش ارائه می‌دهد، آن ادعاها در خلال گفتمان، بهتر درک می‌شوند (Van Dijk, 2003, p.69). در این اثر، استناد به گزاره‌های موثق که اغلب معروف‌ترین اشعار حکمای گذشته ایران است، یکی از راهبردهای استدلالی به‌منظور افزایش اعتبار سخن و اعتمادپذیرتر کردن گفتمان است. مثلاً مراغه‌ای بعد از واقعه تبریز - که در آن، اهالی شهر خانه پیشکار حکومت را غارت می‌کنند - برای تقویت استدلال خود مبنی بر اینکه همیشه اوضاع ثابت و بی‌تغییر خواهد ماند، به سخنی حکیمانه از فردوسی استناد می‌کند (پاره‌گفتار ۱۴). وی در گفتمان خود از این راهبرد کلامی در شکل‌های مختلف استفاده کرده است که برخی از آن‌ها دارای تأکید ایدئولوژیک هستند و برخی دیگر به‌عنوان ساختارهایی شناخته می‌شوند که معنای ایدئولوژیک ندارند و فقط یکی از راه‌های ایجاد اعتماد در مخاطب قلمداد می‌شوند. تتبع ما در متن داستان، ۲۱ مورد از این راهبرد را آشکار ساخت.

۲-۴-۲. راهبرد تعمیم^{۱۸}

پاره‌گفتار ۱۵ «[ایرانیان] همه پریشان و پژمرده و بیکار؛ معلوم می‌شود که همه بی‌چیزند» (مراغه‌ای، ۱۳۹۳، ص. ۴۲).

گفتمان‌ها غالباً حاوی شکل خاصی از تعمیم‌ها هستند که گویندگان را قادر می‌سازند تا ادعاها و باورهای خود را درباره «ما» و «دیگران» عمومیت بخشند و در سطح گسترده‌ای بیان کنند تا

بدین ترتیب تعداد بیشتری را با خود همراه سازند (Van Dijk, 2003, p.71). بر همین اساس، مراغه‌ای در گفتمان خود برای اثرگذاری بیشتر بر مخاطب، از زبان قهرمان داستان مدعی است که همه مهاجران ایرانی قفقاز، پریشان و پژمرده و بیکارند (پاره‌گفتار ۱۵). وی با استفاده از راهبرد تعمیم که مجموعاً ۲۹ بار در داستان تکرار شده است، در پی مستحکم کردن پایه‌های استدلالی گفتمان خویش است و می‌کوشد تا ایدئولوژی‌اش را از این طریق عمومیت بخشد. به‌طور کلی در همه مواردی که این نویسنده از راهبرد تعمیم در گفتمان خود استفاده کرده است، تلاش مداومی صورت گرفته تا گستردگی فساد حاکمان ایران به‌صورت برجسته بازنمایی شود.

۳-۲-۴. راهبرد مثال و تشریح^{۱۹}

پاره‌گفتار ۱۶ «هرگاه یکی از این فعله‌ها مُرد، اگر چیزی دارد اول کس که در سر جنازه‌اش حاضر است مأمورین قونسول‌خانه است که خود را وارث شرعی و عرفی می‌دانند. اگر چیزی ندارد، سه روز هم جنازه زمین بماند ابداً از آن طرف نمی‌گذرند» (مراغه‌ای، ۱۳۹۳، ص. ۴۳).

به عقیده ون‌دایک راهبرد «مثال»، یکی از راهبردهای خاص در استدلال است، چراکه مثال‌های عینی و ملموس، برخلاف حقایق کلی، نه فقط به‌تنهایی قابل درک هستند، بلکه دلایل و اسناد تجربی را نیز عرضه می‌کنند (Van Dijk, 2003, p. 70). از این راهبرد با بسامد قابل توجه (۳۳ بار تکرار) در گفتمان حاضر استفاده شده است که در اغلب موارد، برای عینی‌تر کردن امور انتزاعی و حقایق کلی بوده است. برای مثال، نویسنده وقتی می‌خواهد از یک واقعیت تلخ در ارتباط با رفتار کارکنان کنسول‌گری ایران سخن بگوید، با ذکر یک مثال عینی از چگونگی رفتار آنان با متوفیان بی‌وارث ایرانی، پرده از چهره زشت این کنش‌گران غیرخودی برمی‌دارد (پاره‌گفتار ۱۶).

۳-۴. مقوله بلاغت

۳-۴-۱. راهبرد استعاره^{۲۰}

پاره‌گفتار ۱۷ «در خاک شما ایران نیز امثال این معادن و سرچشمه‌های منافع، بسیار است، اما از غفلت دولت و تنبلی ملت به اخراج آن گنج‌های بی‌پایان که در دل خاک مملکت شما نهفته است، نمی‌پردازید» (مراغه‌ای، ۱۳۹۳، ص. ۴۵).

ون دایک (2006, p. 16) استعاره را یکی از مهم‌ترین فرم‌های بلاغی برای تأکید بر معنای ایدئولوژیک می‌داند و معتقد است که تعداد کمی از اشکال بلاغی به اندازه استعاره، متقاعدکننده خواهند بود (Van dijk, 2003, p. 77). مراغه‌ای در گفتمان خود، گاهی برای ارزشمند جلوه دادن یا حتی عینی‌تر ساختن چیزی، مثلاً معادن و سرمایه‌های طبیعی ایران، آن‌ها را با استعاره‌هایی چون «گنج» و از این قبیل نشان می‌دهد و در پیوند با این استعاره‌ها، ایدئولوژی خود را که عموماً نقد حکومت (غیرخودی) در ایران است، مطرح می‌کند (پاره‌گفتار ۱۷)؛ وی گاهی هم از طریق کاربرد استعاره‌های موهن، رفتار کنشگران غیرخودی را پلید و غیرانسانی بازمی‌نمایاند. استعاره در گفتمان این نویسنده، دیگر عنصری تزیینی نیست، بلکه وسیله‌ای است در خدمت بیان ایدئولوژی. مجموعاً استعاره با ۳۹ تکرار در این گفتمان، یکی از پربسامدترین راهبردها در این مطالعه است.

۲-۳-۴. راهبرد حسن تعبیر^{۲۱}

پاره‌گفتار ۱۸ «فرنگیان زیرک به سبب همین صورت نیز مبلغی بر قیمت آن امتعه می‌افزایند. سرمایه آنان در این کار، هوا و تحریک سرانگشتی است، اما از مملکت ما دامن دامن پول که روح مملکت است به معده مملکت آنان داخل می‌شود» (مراغه‌ای، ۱۳۹۳، ص. ۱۹۴).

حُسن تعبیر، راهبردی بلاغی برای تلطیف معنایی است که در گفتمان نقش مهمی دارد (Van Dijk, 2003, p. 69). در گفتمان حاضر، نویسنده در چارچوب ایدئولوژی غرب‌ستایانه خود، حتی در جایی که می‌خواهد از کنشگران فرنگی (خودی‌ها) انتقاد کند، زبان خود را در توصیف آنان به کلمات زشت، آلوده نمی‌کند. برای مثال، صنعتگران غرب که اشیای بی‌ارزش همچون «شیشه قلیان» و «چینی» به ایران صادر می‌کنند و به قول نویسنده «بر عقل و شعور ما می‌خندند»، با صفت «زیرک» توصیف شده‌اند (پاره‌گفتار ۱۸). این راهبرد با ۱۴ بار تکرار در داستان، در چارچوب الگوی ون‌دایک به‌منظور عدم تأکید بر ویژگی‌های منفی گروه خودی قرار دارد.

۳-۳-۴. راهبرد اغراق^{۲۲}

پاره‌گفتار ۱۹ «در اسکه، انبوهی از ایرانیان را دیدم» (مراغه‌ای، ۱۳۹۳، ص. ۴۲).

پاره‌گفتار ۲۰ «گفتم عجب است که در این مملکت، به هر طرف می‌نگرم ایرانی است» (همان، ص. ۴۲).

اغراق ابزاری بلاغی - معنایی برای غنی‌تر کردن محتوا در زمینه بازنمایی مثبت خود و

بازنمایی منفی دیگری است (Van Dijk, 2003, p. 73). با استفاده از این ابزار ایدئولوژیک، واقعیت بزرگ‌تر از آنچه هست، نشان داده می‌شود. در گفتمان مورد مطالعه ما، عموماً نویسنده از اغراق (با ۳۶ بار تکرار) در جهت پیشبرد استراتژی کلی خود، یعنی ارائه منفی گروه غیرخودی بهره می‌گیرد؛ مثلاً در اشاره به جمعیت مهاجران ایرانی در قفقاز، به جای استفاده از تعبیراتی چون «تعدادی از ایرانیان» یا «شماری از ایرانیان»، به‌طور اغراق‌گونه تعبیر «انبوهی از ایرانیان» را در گفتمان خود به‌کار می‌گیرد تا با این شگرد کلامی، بی‌کفایتی رجال سیاسی ایران را که مسبب اصلی چنین مهاجرت گسترده‌ای بوده‌اند، برجسته‌سازی کند (پاره‌گفتار ۱۹). وی همین ایدئولوژی را با استفاده از چنین راهبردی در پاره‌گفتار ۲۰ نیز نشان داده است.

۴-۳-۴. راهبرد دراماتیزه کردن^{۳۳}

پاره‌گفتار ۲۱ «در نهایت پریشانی، لباس همه کهنه و صدپاره، رنگ رویشان زرد و ضعیف؛ از این حالت آنان متحیر و متأسف شدم» (مراغه‌ای، ۱۳۹۳، ص. ۴۲).

پاره‌گفتار ۲۲ «در چند نقطه کوه‌های بسیار بزرگ را شکافته‌اند. ماشین تا مسافتی از زیر زمین طی مراحل می‌نمود. و پیش خود حساب می‌کردم که این بنی نوع بشر چه نسخه کبراست که از یک طرف سینه کوه‌های بدین عظمت را تا ده فرسنگ شکافته؛ از طرف دیگر شهری را به یک پارچه آهن بسته از دل آن کوه در ظرف چند دقیقه‌ای به آن طرف نقل می‌دهد، متحیر بودم» (همان، ص. ۴۴).

به گفته ون‌دایک (2003, p.64) دراماتیزه کردن نیز همچون اغراق، روشی آشنا برای مبالغه کردن در چیزهاست. باید گفت مراغه‌ای، نویسنده‌ای است که برای نشان دادن ایدئولوژی خود، از این راهبرد به بهترین وجه در گفتمانش استفاده کرده است. برای نمونه، ظاهر آشفتۀ مهاجران ایرانی در چند جای داستان به‌صورت کاملاً اغراق‌گونه و دراماتیک توصیف می‌شود که در جهت بازنمایی ایدئولوژی نویسنده است (پاره‌گفتار ۲۱). وی با استفاده از این توصیفات دراماتیک، مسئله بغرنج پناهندگی و مهاجرت را به‌صورت عاطفی و با به‌کارگیری واژگانی که مخاطب را تحت‌تأثیر قرار دهد، مطرح می‌کند و از این طریق، دل‌واپسی خود را نیز بیان می‌دارد. با بررسی موارد دیگر از راهبرد دراماتیزه کردن در این گفتمان که مجموعاً ۲۹ بار تکرار شده است، این نتیجه حاصل شد که نویسنده با کاربست این راهبرد، استراتژی کلی خود را که

بازنمایی منفی گروه غیرخودی (دولتمردان ایرانی) است، تعقیب می‌کند. مثال روشن دیگر در این باب، وقتی است که نویسنده، با اظهار شگفتی از مشاهده تونل‌ها و خط آهن‌های ممالک اروپایی (پاره‌گفتار ۲۲)، هم‌چنان‌که غربی‌ها را به‌مثابه خودی، موردتحمین قرار می‌دهد، به‌طور تلویحی بی‌کفایتی رهبران ایران (غیرخودی‌ها) را به مخاطب گوشزد می‌کند.

۴-۳-۵. راهبرد کنایه^{۲۴}

پاره‌گفتار ۲۳ «حاکم یک شهر مانند لندن با هفت میلیون جمعیت به هر کجا می‌رود، هیچ‌کس به او توجهی ندارد، اما استاندار یک استان کوچک ما که خداوند او را حفظ کند، از چنین جلال و جبروتی بهره‌مند است. این راه حکومت کردن است!» (مراغه‌ای، ۱۳۹۳، ص. ۲۱۹).

پاره‌گفتار ۲۴ «گروهی‌اند که به لباس تزویر درآمده، طریق شریعت پیمایند؛ مال فقرا و مساکین و ایتم و موقوفات را گرد آرند. قطاعان طریق هنگامی‌که توقیف شدند مجازات می‌بینند، اما اینان در صدر مجلس نشینند و بر سایرین برتری گزینند» (همان، ص. ۴۶۶).

کنایه یکی از راهبردهای گفتمانی است که به گفته ون‌دایک (2003, p.76) «به شکل انتقادهای دوطرفه در حملات سیاسی به یکدیگر، به دفعات دیده می‌شود». به‌طور کلی، این ابزار بیانی برای کاستن از جایگاه گروه غیرخودی به‌کار می‌رود. در گفتمان مورد مطالعه ما، استفاده از راهبرد کنایه (۴۱ بار تکرار) توسط نویسنده عموماً در خدمت طرح ایدئولوژی اوست که چنان‌که گفته شد، انتقاد از وضع جامعه عقب‌مانده ایران است. کلمات، عبارات و جملات دوپهلوی در گفتمان مراغه‌ای به‌وفور دیده می‌شود که همگی در آن‌سوی معنای ظاهری‌شان، دارای معانی عمیق کنایی می‌باشند. برای مثال، در پس معنای ظاهری این دعا: «خداوند او را حفظ کند!»؛ نفرینی تلخ نثار یکی از استانداران ایران شده است که رفتاری متکبرانه با مردم دارد. این درحالی است که فرماندار شهری همچون لندن (به‌مثابه خودی) به‌واسطه رفتار متواضعانه‌اش موردتمجید قرار می‌گیرد (رک: گفتار ۲۳).

تعریض‌های مراغه‌ای، تنها محدود به رهبران سیاسی نیست، بلکه به اقتضای مقام، پیشوایان مذهبی را نیز موردکنایه قرار می‌دهد. برای نمونه، با لحن تند و عبارتهای کنایی، روحانیون مذهبی ایران (به‌مثابه غیرخودی) را که رابطه تنگاتنگی با حکومت دارند، به‌صورت دزدانی شریف! توصیف می‌کند که بیت‌المال را به یغما می‌برند، اما «در صدر مجلس نشینند!» (پاره‌گفتار ۲۴).

بازنمایی روحانیون بدین شکل، بیانگر ایدئولوژی منفی نویسنده نسبت به این طبقه پر قدرت در ساختار سیاسی و اجتماعی ایران است.

۴-۳. راهبرد بازی با اعداد^{۲۵}

پاره‌گفتار ۲۵ «از این قونسول‌ها که در ممالک روم و روس می‌بینی، بالادست آنان از هر کدام دوهزار سه هزار منات گرفته به اینجاها فرستاده‌اند. اینان نیز باید در ظرف یک سال، پنج شش مقابل آن را که داده‌اند به زور و جبر از رعیت بیچاره بگیرند» (مراغه‌ای، ۱۳۹۳، ص. ۴۴).

استدلال‌ها به وسیله حرکاتی که بر عینیت تأکید می‌کنند، اغلب در جهت افزایش اعتبار هستند. ون‌دایک (2003, p.79) اعداد و آمار را وسیله اصلی برای نمایش متقاعدکننده عینیت می‌داند و همچنین نمایانگر حقایق در برابر عقاید و تصورات محض.

در گفتمان مراغه‌ای راهبرد «بازی با اعداد» (۲۳ بار تکرار) معمولاً ابزاری است برای عینی‌سازی خصوصیات منفی گروه غیرخودی، یعنی سیاسیون ایران. برای مثال، وی در جایی از گفتمان خود با بهره‌گیری از این راهبرد، میزان فساد کنسول ایران در قفقاز را عینی‌تر نشان می‌دهد. او می‌بایست به «جبر و زور»، مبلغ هجده هزار منات را در عرض یک سال از مهاجران بینوای ایرانی بستاند تا هزینه رشوه‌ای را جبران کند که برای دستیابی به این منصب به دولتمردان ایران (غیرخودی‌ها) پرداخته است (رک: گفتار ۲۵)! به‌طور کلی، مراغه‌ای در گفتمان خود می‌کوشد تا با ارائه اعداد و ارقام متفاوت، ضمن بیان استراتژی کلی خود، مخاطب را نیز تحت‌تأثیر قرار دهد.

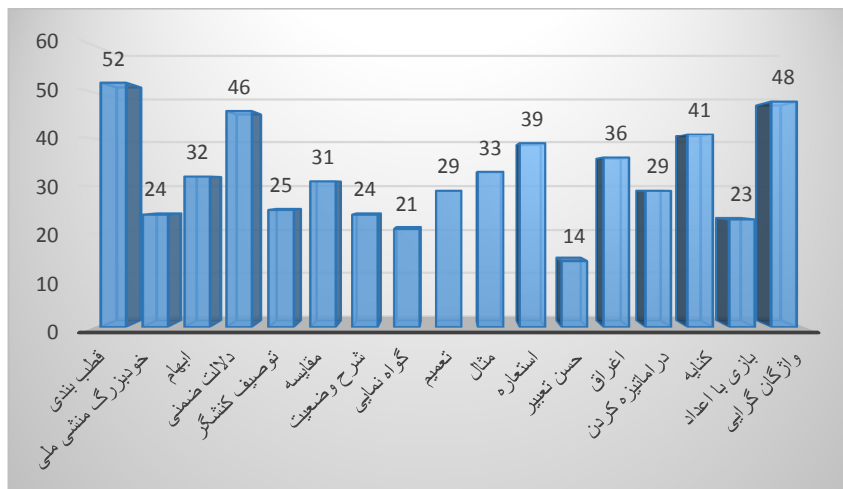
۴-۴. مقوله سبک

۴-۴-۱. راهبرد واژگان‌گرایی^{۲۶}

پاره‌گفتار ۲۶ «خواستند اشیاء ما را بردارند که یکی از آن میان به ما اشاره کرد که نروید...؛ مبادا به قهوه‌خانه اینان بروید همه لوتی و مردمان دزد و دغلتند» (مراغه‌ای، ۱۳۹۳، ص. ۴۲).

واژگان دارای بار ارزشی منفی یا مثبت هستند. به عقیده ون‌دایک، در سطح خرد تحلیل، معانی مشابه با توجه به موقعیت، نقش، اهداف و دیدگاه گوینده، یعنی به‌عنوان تابعی از مشخصه‌های

بافتی متن، با کلمات مختلف بیان می‌شوند (Van Dijk, 2003, p. 77). یک نمونه روشن از راهبرد واژگان‌گرایی در گفتمان مراغه‌ای، آنجاست که وی از زبان یکی از اهالی شهر باتومی، واژگانی چون «لوتی»، «دزد» و «دغل» را در توصیف مهاجران ایرانی به‌کار می‌برد (پاره‌گفتار ۲۶). این واژگان، چنان‌که پیداست بیان‌گر ایدئولوژی مردم قفقاز نسبت به پناهندگان ایرانی در آن سرزمین است. مراغه‌ای با استفاده از این راهبرد خواسته است شدیدترین احساسات منفی نسبت به ایرانیان را در جامعه‌ای بیگانه نشان دهد و نهایتاً بر این موضوع تأکید ورزد که این شرمساری بین‌المللی نتیجه بی‌کفایتی مسئولان داخلی ایران است. راهبرد مزبور ۴۸ بار در داستان تکرار شده است.

شکل ۲: نمودار فراوانی راهبردهای گفتمان
Figure 2: Frequency chart of discourse strategies

۵. نتیجه

در این پژوهش، مسئله راهبردهای گفتمانی ایدئولوژی‌محور سیاحت‌نامه ابراهیم‌بیگ مورد توجه قرار گرفت تا شیوه مراغه‌ای در بازنمایی مثبت غرب و توصیف منفی حکومت ایران نمودار شود.

براساس تئوری ون‌دایک، متن حاضر مورد بررسی قرار گرفت و مشخص شد که در آن، مراغه‌ای با استفاده از قطبی‌سازی بین دو گروه خودی (غرب) و غیرخودی (حکومت مستقر ایران)، به استراتژی کلی تولید گفتمان ایدئولوژیک توجه داشته است. راهبردهایی چون قطب‌بندی، مقایسه، دلالت ضمنی، و دراماتیزه کردن در جهت بازنمایی مثبت گروه خودی؛ و استراتژی‌هایی نظیر توصیف کنشگر، اغراق، و بازی با اعداد به‌منظور توصیف گروه غیرخودی در گفتمان حاضر به‌کار گرفته شده‌اند. براساس مربع ایدئولوژیک ون‌دایک، مشاهده شد که نویسنده بر نقاط قوت غربی‌ها (گروه خودی) تأکید می‌کند و ویژگی منفی‌ای برای آن‌ها ذکر نمی‌کند (مگر در رابطه با قضیه استعمار)؛ و در سوی دیگر، نقاط ضعف گروه غیرخودی (حاکمان ایران) را پررنگ و ویژگی‌های مثبتشان (اگر وجود داشته باشد) را کم‌رنگ بازنمایی می‌کند.

۶. پی‌نوشت‌ها

1. Ideological Square
2. Macro-level
3. Micro-level
4. Syntax
5. Meaning
6. Argumentation
7. Rhetoric
8. Style
9. Action and Interaction
10. Polarization, Us-Them Categorization
11. National Self-Glorification
12. Vagueness
13. Implication
14. Actor Description
15. comparison
16. Situation Description
17. Evidentiality
18. Generalization
19. Example / Illustration
20. Metaphor
21. Euphemism
22. Hyperbole
23. Dramatization

24. Irony
25. Number Game
26. Lexicalization

۷. منابع

- آزاد، ا. (۱۳۸۷). تجزیه و تحلیل خبر ۲۰:۳۰ در چارچوب تحلیل گفتمان انتقادی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات.
- آقاگل‌زاده، ف. (۱۳۸۵). تحلیل گفتمان انتقادی. تهران: علمی و فرهنگی.
- آقاگل‌زاده، ف.، و دهقان، م. (۱۳۹۲). تحلیل شیوه‌های بازنمایی گزینش خبر برمبنای رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی. جستارهای زبانی، ۴، ۱۶۱-۱۷۰.
- آقاگل‌زاده، ف.، و غیاثیان، م. (۱۳۸۶). رویکردهای غالب در تحلیل گفتمان انتقادی. زبان و زبان‌شناسی، ۵، ۳۹-۵۴.
- آقاگل‌زاده، ف.، و فیروزیان پوراصفهانی، آ. (۱۳۹۵). بررسی بازنمایی ایدئولوژی در متون ترجمه‌شده سیاسی انگلیسی در چارچوب تحلیل گفتمان انتقادی: محورهای سبک و بلاغت. زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان، ۱۴، ۲۵-۴۹.
- اریس، آ. (۱۳۹۲). بررسی ترجمه اخبار سیاسی با رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی براساس مدل سه وجهی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه فردوسی مشهد
- استاجی، ا.، و حامدی شیروان، ز. (۱۳۸۹). بررسی تأثیر دو مؤلفه نحوی وجهیت و تعدی در بازنمود خود و دیگری در متون مطبوعاتی در چارچوب تحلیل گفتمان انتقادی. مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۱۹، ۸۵-۱۰۵.
- امینیان، م. (۱۳۸۶). سیاحت‌نامه ابراهیم‌بیگ. کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، ۱۲، ۵۸-۶۱.
- جهاننگلو، ر. (۱۳۷۹). ایران و مدرنیته. ترجمه ح. سامعی. تهران: گفتار.
- سلطانی، ع.ا. (۱۳۸۴). قدرت، گفتمان و زبان. تهران: نشر نی.
- جهان‌دیده، س. (۱۳۹۶). تحلیل گفتمان انتقادی تلمیح و ایدئولوژی با تأکید بر شعر احمد شاملو بر پایه نظریات فرکلاف و ون‌دایک. مطالعات نظریه و انواع ادبی، ۱، ۱۴۹-۱۷۶.
- حامدی شیروان، ز.، و زرقانی، م. (۱۳۹۳). تحلیل داستان رستم و شغاد براساس مربع

- ایدئولوژیک وندایک. کاوش‌نامهٔ زبان و ادبیات فارسی، ۲۸، ۹۹-۱۲۹.
- خالوزاده، ا.، حیدری تبریزی، ح.، و چالاک، ع. (۱۳۹۱). ترجمهٔ متون خبری در مجلات سیاسی فارسی براساس مدل گفتمان انتقادی ون‌دایک. *مجلهٔ مطالعات ترجمه*، ۱۰(۴۰)، ۶۷-۷۶.
 - خیرآبادی، ر. (۱۳۹۵). تحلیل گفتمان انتقادی شیوهٔ نام‌گزینی و حضور یا عدم حضور ایران در مطالب نشریهٔ آمریکایی تایم از دههٔ ۱۹۲۰. *جستارهای زبانی*، ۲، ۳۳-۴۷.
 - رضایی‌پور، ا.، و احمدی، ش. (۱۳۹۵). کارکرهای استعاره دستوری اسم‌سازی در گفتمان سیاسی فارسی و انگلیسی: رویکرد وندایک. *علم زبان*، ۶، ۶۰-۸۲.
 - صفایی، ع.، و سلطانی، ب. (۱۳۹۴). تحلیل گفتمان انتقادی نامهٔ امام علی (ع) به معاویه. *جستارهای زبانی*، ۷، ۲۳-۴۹.
 - طاهرزاده، م.، ابوالحسنی چیمه، ز.، و صیامیان گرجی، ز. (۱۳۹۸). *بازیابی راهبردهای ایدئولوژیک در گفتمان کتاب‌های دانشگاهی، پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی*، ۴۴، ۴۹-۷۵.
 - غیاثیان، م.، روشن، ب.، سلطانی، ع.ا.، و نامور، ز. (۱۳۹۳). تحلیل ایزودی فعالیت هسته‌ای ایران در مطبوعات غرب. *جستارهای زبانی*، ۲، ۱۷۸-۲۰۶.
 - فیروزیان پوراصفهانی، آ.، آقاگل‌زاده، ف.، گلغام، ا.، و کامبوزیا، ع. (۱۳۹۷). نقش راهبردهای نحوی در بازنمایی ایدئولوژی مترجمان فارسی در متون ترجمه‌شده مکتوب سیاسی - اجتماعی با نگاه تحلیل گفتمان انتقادی. *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان*، ۱۹، ۱-۲۱.
 - قانون‌پرور، م.ر. (۱۳۸۴). *در آیینۀ ایرانی*. ترجمهٔ م. نجف‌زاده. تهران: فرهنگ گفتمان
 - مراغه‌ای، ز. (۱۳۹۳). *سیاحت‌نامهٔ ابراهیم‌بیگ*. به کوشش م.ع. سپانلو. تهران: آگه.
 - میراحمدی، ح.، و تجلی اردکانی، ا. (۱۳۹۶). *تحلیل گفتمان اوصاف طبیعت و احوال اجتماع در اشعار مهدی اخوان ثالث براساس رویکرد ون دایک*. *پژوهش‌های ادبی*، ۵۷، ۲۹-۶۲.
 - نیازی، ش.، فکری، م.، و قاسمی، ز. (۱۳۹۷). مطالعهٔ بازنمایی ایدئولوژیک ایران در روزنامهٔ الشرق الاوسط با تکیه بر الگوی وندایک. *پژوهش ادب عربی*، ۳۴، ۱۱۳-۱۳۵.

References

- Aghagolzadeh, F. (2006). *Critical Discourse Analysis*. Tehran: Elmi-Farhangi publication. [In Persian].
- Aghagolzadeh, F. & Dehghan, M. (2013). The analysis of news selection based on critical discourse analysis. *Language Related Research*. 5(4). 1-16 [In Persian].
- Aghagolzadeh, F. & Ghiasian, M (2007). Main approaches to critical discourse analysis. *Language and Linguistics*. 3(5). 39- 54. [In Persian].
- Aghagolzadeh, F. & Firoozian, A. (2016). The representation of ideology in translation of english political texts regarding the strategies of style and rhetoric: A case of critical discourse analysis. *Journal of Linguistics & Khorasan Dialects*. 8(14). 25-49 [In Persian].
- Aminian, M. (2007). Ibrahim Beg's travelogue. *Book of the Month of History and Geography*. 112. 58- 61. [In Persian]
- Aris, A. (2013). *Investigating the translation of political news by critical discourse analysis approach based on trilateral model*. M.Athesis. Ferdowsi University of Mashhad. [In Persian].
- Azad, O. (2008). *Analyzing the News 20:30: A critical discourse analysis approach*. M.A thesis. Islamic Azad University, Science and Research Branch. [In Persian].
- Estaji, A. & Hamed, Z. (2010). Effect of two syntactic structures on Representation of self and others in the press analysis of modality and transitivity. *Cultural Studies & Communication*. 6(19). 85- 105. [In Persian].
- Firoozian Pooresfahani, A. et al. (2019). The role of syntactic strategies in the representation of Persian translators' ideologies in written translated socio-political text: A critical discourse analysis approach. *Journal of Linguistics & Khorasan Dialects*. 10(19). 1-21. [In Persian].
- Gheyasian, M. et al. (2014). Episode analysis of nuclear activity of Iran in Western press. *Language Related Research*. 5(2). 178-206. [In Persian] .

- Hamed, Z. & Zarghani, M. (2014). Critical Discourse Analysis of the Story of “Rostam and Shaghad” based on Van Dijk’s ideological square . *Kavoshnameh (Journal of Research in Persian Language and Literature)*. 15(28). 99- 129. [In Persian].
- Jahanbagloo, R. (2008). *Iran and Modernity*. Translated by Hossein samiei. Tehran: Goftar. [In Persian] .
- Jahandide, S. (2016). Analysis of implicit critical discourse and ideology with emphasis on the poetry of Ahmad Shamlou based on the theories of Fairclough and Van Dijk. *Studies on Literary Theory and Genres*. 2(1). 149- 176 [In Persian].
- Khajeh, Zahra; Khanmohammad, Hajar(2009). Transmission of ideology through translation: A critical discourse analysis of Chomsky’s “Media Control” and its Persian translations. *Applied Language Research*, 1, 24-42.
- Khaloozadeh, E. (2012). *Translation of News Text in Persian Political Journals Based on Van Dyke's Critical Discourse Model*. *Translation Studies*. 10(40). Pp. 67-76. [In Persian].
- Kheirabadi, R. (2016). Critical discourse analysis of the nomination and presence or non-presence of Iran in American Times Magazine from 1920. *Language Related Research*. 7(2). 33-47. [In Persian].
- Maraghei, Z. (2014). *Ibrahim Beg's travelogue*. By the efforts of Mohammad Ali Spanloo. Tehran: Agah. [In Persian].
- Mirahmadi, M. & Tajalli, A. (2017). Interconnection of nature descriptions and society situation in Mehdi Akhavaan Sales’s poetry by looking at critical discourse analysis. *Literary Research*. 14(57). 29-62. [In Persian] .
- Niazi, SH. et al. (2019). Study of Iran's ideological representation in Al-sharq Al-Awsat newspaper based on Van Dijke model . *Lesan-E Mobeen*. 9(34). 113-135 .[In Persian].
- Qanunparvar, M. (2005). *In the Iranian Mirror*. Translated by Mehdi

- Najafzadeh.Tehran: Farhange Gofteman. [In Persian].
- Rezaeipoor, A., & Ahmadi, SH. (2016). Critical analysis of grammatical metaphor of nominalization in English and Persian political Ddiscourses. *Elm-e zaban*. 4(6). 60-82 [In Persian].
 - Safaei, A & Soltani, B.(2017). Critical discourse analysis of Imam Ali's (AS) letter to Muawiyah. *Language Related Research*. 7(7). 23- 49. [In Persian].
 - Soltani, A. (2005). *Power, Discourse and Language*. Tehran: Ney. [In Persian] .
 - Taherzadeh, M. et. al. (2019). *Retrieval of the Ideological Strategies in the University Textbooks, A Study of Textbooks on Medieval Iran History*. University Textbooks; *Research and Writing*. 23(44). 49-75. [In Persian].
 - Van Dijk, T. (1998). Opinions & ideologies in the press_. *In A. Bell & Garrett, Approaches to Media Discourse*. Malden, MA: Blackwell.
 - Van Dijk, Teun Adrianus, (2000), *Ethnic minorities and the media, News racism: A discourse analytical approach*, P. 33 - 49, Buckingham, UK. Open University Press.
 - Van Dijk, T. (2003) *Ideology and discourse(A Multidisciplinary Introduction)*. English Version of an Internet course For the Oberta de Catalvyna (UOC), from <http://www.discourse-in-society.org>
 - Van Dijk. T. (2006). Ideology and discourse analysis. *Journal of Political Ideologies*. 11(2). 115- 140
 - Van Dijk. T. (2005). Politics, ideology, and discourse. *Elsevier Encyclopedia of Language and linguistics. Volume on Politics and Language* (Ruth Wodak, Ed), 728-740